

Из дипломатическите архиви

ИЗ: „ДОКЛАД ЗА ПОЛИТИКАТА НА
ПРАВИТЕЛСТВОТО НА А. ПАПАНДРЕУ
И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
БЪЛГАРО-ГРЪЦКИТЕ ОТНОШЕНИЯ“

Акад. Николай Тодоров

С предлаганата публикация сп. „Международна политика“ открива нова рубрика, в която ще се отпечатват документи и материали от архивите на видни наши дипломати. Текстът, който следва, е част от доклад на посланика ни в Република Гърция акад. Николай Тодоров. *Запазена е автентичността на документа, който се публикува за първи път.*

Изказваме искрената си благодарност на сина на акад. Николай Тодоров – ст. н. с. д-р Върбан Тодоров, който любезно ни предостави цитирания долад.

II. Външна политика

Програмната декларация на новото правителство, както и неговите изяви досега във външнополитическата област, дават основания да се прогнозира, че то ще води по-различна от досегашните правителства политика по уреждане на основните национални проблеми (отношенията със САЩ, НАТО, ЕЮ, Турция, американските бази и кипърския въпрос) и ще

се бори по-резултатно за защита на националните интереси. То заявява, че ще води независима, истински многопосочна гръцка външна политика, с развитие на приятелски отношения в световен мащаб и специално на Балканите, с народите на Средиземноморието, с Европа – Западна и Източна – и с арабския народ. Основният център, около който ще се гради тази външна политика, е „принадлежността на Гърция едновременно на Европа, на Балканите и на Средиземноморието“, и на тази основа – решаване на националните въпроси и осигуряване отбранителната способност на страната.

Първите ходове на правителството по външната политика показват, че А.Папандреу ще се придържа към програмната декларация, с известни размествания в приоритета на отделните въпроси, страни и райони.

Уверенията на Папандреу, че правителството няма да предприема едностранни действия, които биха довели до „национални перипетии“, и че по въпроса за участието на Гърция във военната организация на НАТО и за американските бази трябва да се водят преговори налага извода, че той е готов да остави Гърция във военната организация на НАТО при определени условия: гарантиране от САЩ и НАТО на източните ѝ граници, преразглеждане и освобождаване обвързаността с „плана Роджърс“, при който страната се завърна в НАТО, извеждане на регионалния щаб на НАТО от Лариса, запазване на националното командване над гръцките въоръжени сили и осигуряване военно равновесие между Гърция и Турция в Егея, демилитаризиране на Кипър. Не следва да се изключва вероятността някои от тези условия да бъдат смекчени или видоизменени, както и обратното, ако НАТО продължи „протурската си политика“, правителството да активизира действията си за напускане военната организация на блока.

А. Папандреу счита, че евентуалното пълно излизане на Гърция от НАТО ще наруши равновесието „което сега осигурява мира“, и че това може да стане само при разпускане на двата блока – НАТО и Варшавския договор, което в правителствената програма се обявява като стратегическа позиция.

Програмната декларация на правителството категорично потвърждава неговото намерение за премахване на *американските бази*, преговорите за които ще започнат още в началото на 1982 г. Правителството не изключва обаче и възможността за тяхното по-трайно оставане на гръцка територия н? договорна основа, к? то поставя условия: да се определи краен срок за това; да се увеличи заплащането от САЩ за използването им, включително и увеличаване на американските военни доставки за гръцката армия; неизползване на базите извън обсега на НАТО и особено срещу страни, с които Гърция поддържа приятелски отношения; събираната в базите информация да не се предоставя на Турция; да се получат твърди гаранции, че САЩ ще защитава Гърция в случай на заплаха от Турция. От досегашните изявления на А. Папандреу не проличава дали правителството има изработена позиция в случай, че тези искания не бъдат приети.

На сегашния етап се налага оценката, че всички усилия, които правителството полага и ще полага с поставянето на въпроса за НАТО и базите, има за цел преди всичко да ангажират западноевропейските страни и САЩ на страната на Гърция в спора ѝ с Турция. От успеха или неуспеха на тази задача ще се определи изработването на тактиката на следващия етап и крайното отношение към НАТО.

По *спорните въпроси с Турция* правителството декларира, че ще води по-твърда политика и няма намерение да продължава диалога, ако той има за цел отстъпки от гръцките национални суверенни права. То дава ясно да се разбере и от Турция и от НАТО, че „земните, морските и въздушни граници, както и пределите на гръцкия континентален шелф в Егейско море не подлежат на преговори“. За започване на диалога с Турция правителството поставя предварително условие – ликвидиране на турската залаха върху гръцките суверенни права. Усилията ще бъдат насочени – САЩ и НАТО да заставят Турция да възстанови статута в Егейско море отпреди 1974 г. и да декларират, че гарантират гръцките граници от всякаква заплаха.

В програмната декларация на правителството се посочва, че *Кипърският въпрос* ще бъде първостепенен национален въ-

прос. Нов елемент е намерението на правителството да предприеме широка дипломатическа акция за разясняване на гръцките позиции и за мобилизиране в световен мащаб на всички сили, които са в състояние да придвижат неговото решаване.

Правителството „по принцип“ приема новите идеи на Валдхайм (но не и плана като цяло), доколкото те дават възможност за продължаване на диалога между двете общности, но от позицията, че е окупирана голяма част от една независима и необвързана страна членка на ООН. То ще настоява за изтегляне на турските войски преди възобновяването на преговорите и възнамерява да пристъпи към „отваряне на досието на Кипър, за да се информират гръцкият и кипърският народ за истинските виновници за кипърската трагедия“.

В програмната декларация получи по-нататъшно развитие позицията на правителството по *членуването в ЕИО*. Вече не се говори за излизане, а за използване на възможностите за съществено подобряване на позициите на Гърция в рамките на общността. Съществуващите възможности могат да се реализират с цената на продължителни и трудни преговори. Затова правителството заявява, че негова твърда и непрониклива цел остава подписването на договор за специални връзки с ЕИО, който „да позволи прилагането на националната програма за развитие“.

А.Папандреу показва, че отдава приоритетно значение на *връзките с арабските страни*. От значение са традиционно добрите връзки, установени от ПАСОК с управляващите партии в повечето от тях. В правителствената програма се обявява твърда подкрепа на борбата на палестинския народ за самоопределение, за създаване на собствено отечество и завръщане на бежанците. Счита се, че в замяна на това Папандреу вече е получил обещание за осигуряване на необходимите запаси от нефт, внасяне на арабски капитали в гръцки банки, участие на гръцки технически фирми в строителни работи в арабски страни и др.

Първите ходове на правителството – противопоставяне на предложението за участие на страни от ЕИО в „Умиротворителните сили“ в Синай, което по същество би означавало приемане на спогодбата от Кемп Дейвид, решението за официално признаване и откриване на дипломатическо представителство

на ООП в Атина, застъпването на арабските интереси на сесията на НАТО в Брюксел, посещението на Я.Арафат и на вицепрезидента на Ирак в Атина и предстоящото посещение на А.Папандреу в Ал-кир, показват, че правителството има твърдо намерение да следва политика на сближаване с арабските страни. Гърция днес се очертава в пределите на ЕИО страна с най-близки отношения с арабския свят.

Независимо че в правителствената програма не се отделя специално място за бъдещото развитие на *отношенията със социалистическите страни*, следва да се очаква, че новото правителство ще придаде по-голям размах на отношенията с тях. Икономическите връзки ще продължат да преобладават, тъй като и в следващите години гръцките селскостопански произведения няма да намерят изгоден пазар в страните от ЕИО, което ще налага търсене на пазар преди всичко в социалистическите страни. А.Папандреу разчита твърде много и на доставките на петрол и особено на газ от СССР. Може да се очаква и активизиране на политическите контакти, предвид на установените добри връзки на ПАСОК и на А.Папандреу с „Националните фронтове“ и с някои ръководители на социалистическите страни. Водени са устни разговори от страна на някои социалистически представители за установяване и на партийни връзки между ПАСОК и съответните комунистически партии.

За основно направление в *балканската политика* правителството изтъква „Балканите да се освободят от ядрено оръжие и от зависимостта от военнополитическите блокове“ и да се постигне „стабилно приятелство и градивно сътрудничество“. Намерението на правителството е да се засилят политическите отношения с цел създаването на институции, които да осигурят това сътрудничество. В програмата се конкретизира и идеята за ликвидиране на ядрените оръжия, като на първия етап се предлага създаването на безядрена зона на Балканите. Изразява се готовност Гърция, след необходимите консултации, да приложи първа, в кратък срок и независимо от другите страни този принцип с отстраняване на своята територия на ядреното оръжие.

Югославия развива целенасочена дейност да спечели Папандреу, използвайки добрите отношения между ПАСОК и СЮК.

В известна степен тази политика среща отклик и от страна на Папандреу. Югославското ръководство упражнява натиск върху гръцкото правителство страната да не напуска военната организация на НАТО, тъй като това щяло да доведе до нарушаване равновесието на силите в района. Прави внушения да се иска паралелно излизане на определени страни от Варшавския договор, като ход за парирание на гръцкото обществено мнение, което е настроено срещу НАТО. В замяна на това били дадени обещания за икономически изгоди от различен характер.

Румъния полага усилия да разшири позициите, които има досега в Гърция. Първа осъществи контакти на правителствено равнище и пое ангажимент за чувствително увеличаване вноса от Гърция.

Въпросите за отношенията на Гърция към Албания сега се проучват и подработват, но може да се очаква активизиране, особено на икономическите връзки.

Следва да се отбележи, че декларациите и изявленията, както и проведените досега срещи на А.Папандреу по външнополитически въпроси утвърдиха неговия авторитет и популярност. Категоричността, с която бяха формулирани гръцките искания в ЕИО и на сесията на министрите на отбраната на страните от НАТО, както и някои външнополитически ходове показаха, че правителството е намерило подходящ тон и форма, които може би ще открият пътя за намиране на по-приемливи за националните интереси на Гърция решения.

III. Българо-гръцките отношения, възможности и насоки за тяхното по-нататъшно развитие

Българо-гръцките отношения имат вече история на нормално и взаимно полезно развитие. След 1964 година те се развиват по възходяща линия, като инициативата идваше главно от българска страна. Създаде се и започна да укрепва доверието – нов елемент от дългогодишната история на българо-гръцките отношения. Личните контакти между Тодор Живков и Кон-

стантин Караманлис създадоха предпоставките за дълбок поврат в отношенията. Контактите на най-високо равнище станаха традиционни и се оказаха изключително плодотворни. Вече са в сила улегнали и приети от двете страни и народи форми и пътища за сътрудничество.

Българо-гръцките отношения оказаха и оказват значително влияние върху общия политически климат на Балканите, където политическата картина продължава да бъде пъстра и взаимоотношенията между отделните страни сложни.

Благоприятна предпоставка за тяхното по-нататъшно развитие е отсъствието на открити въпроси. Благоприятно е и доброто наследство, което Папандреу получава от предишното правителство. С положителност може да се каже, че ПАСОК и гръцкото правителство са заинтересовани от по-нататъшното разширяване и сътрудничеството с България. Не следва обаче да се очаква, че Папандреу в близко време ще вземе инициатива за по-тесни контакти с България. Усилията му, както показват първите стъпки на правителството, ще бъдат насочени преди всичко към задачите на вътрешнополитическото и икономическо преустройство и към главните външнополитически въпроси на Гърция, които са свързани със Западния свят и с Турция.

Широко са известни положителните изказвания на А.Папандреу за нашата страна, а неговите близки сподвижници твърдят, че за него най-главното направление на Балканите е България. Папандреу нееднократно се изказа с най-голямо уважение за др. Тодор Живков и се отзова положително за успехите на НРБ, сочейки я като пример за социалистически преобразования в много области.

Благоприятният отзвук в Гърция на предложението на др. Тодор Живков за безядрена зона на Балканите дава основание да се предполага, че правителството на А.Папандреу ще прояви готовност за преговори по този въпрос. Не бива да се изключва Папандреу да се опита да използва този въпрос за оказване натиск върху Турция от останалите балкански страни и най-вече от България, както и от други заинтересовани страни като например СССР.

Напоследък официални изявления потвърдиха готовността на гръцкото правителство да доведе докрай острапяването на ядреното зръжие от Гърция, без да се свързва това като обща мярка на всички балкански страни.

Търговско-икономическите отношения между България и Гърция през последните години отбелязаха висок темп на развитие благодарение и на създадените добри политически отношения. През 1980 година взаимният стокообмен достигна 382 млн. валутни лева, от които износ – 342 млн. валутни лева. За първите девет месеца на тази година има увеличение в сравнение със същия период от миналата година с около 13%.

Постоянното и ускорено нарастване на износа през последните години се дължи предимно на нефтопродуктите и след отпадането им може да се стигне до рязко намаляване обема на търговията ни с Гърция. Износът на машини и съоръжения, с изключение на сделката за износ на 200 градски автобуси, се задържаха години наред на сравнително ниско равнище. Не без значение е влошаването в последно време на качеството на някои традиционни за нашия износ машини – мотокари, автобусни тасита и други, не се прилагат достатъчно обвързани сделки като тази за автобусите срещу тютюни. Недостатъчна е активността ни по линия на инженеринговите организации в провежданите търгове за обекти от инвестиционната програма на Гърция.

Членството на Гърция в ЕИО поставя нови допълнителни изисквания към търговските и икономическите връзки между нашите две страни, с което е необходимо да се съобразим своевременно, намирайки подходящи форми и пътища за икономическо сътрудничество.

Като цяло състоянието на двустранните отношения в културната област е добро. Интересът към българската култура в Гърция е голям. Нашата страна осъществи някои крупни културни прояви.

Гръцката страна винаги досега е била много съдържана и предпазлива и категорично се е противопоставяла на нашите предложения за по-значително разширяване на сътрудничеството в областта на културата и науката. Освен това стриктното придържане към тригодишните културни планове до голяма степен затруднява нашите инициативи при чествуването на

различни юбилеи и забележителни дати. Нашата страна беше принудена да търси различни форми за осъществяване на културни мероприятия извън рамките на плановете.

Чествването в Гърция на 1300-годишнината от образуването на българската държава е особен успех. Самият факт на публично признаване на събитието и съществуването на комитет за отбелязване на юбилея, съставен от известни гръцки дейци, е доказателство за настъпилите съществени проблеми в отношението към България, към нейната политика и култура сред различни слоеве от гръцката общественост.

Новата обстановка в Гърция и равнището на българо-гръцките отношения предоставят благоприятни възможности за предприемане на инициативи както от българска, така и от гръцка страна.

А.Папандреу смята, че има по-големи възможности и по-широка база за контакти и преговори с балканските страни и по-специално с България, отколкото предишното правителство. От това следва, че той ще бъде по-настойчив при решаването на двустранни въпроси в полза на неговата политика. При това положение се налага необходимостта от последователно и тактично обвързване на нашите предложения с програмните позиции на ПАСОК и правителството за мирни Балкани, за разоръжаване и разведряване, за широко и взаимно полезно политическо, икономическо и културно сътрудничество.

Посолството е на мнение, че при новите вътрешнополитически условия в страната е целесъобразно да бъде изработена конкретна програма за развитие на отношенията с Гърция, като на сегашния етап предлага следните насоки и форми:

1. Да продължат ежегодните срещи на най-високо равнище, като се използват наложилите се форми, дали добри резултати.
2. Да се намери подходяща форма за установяване размяна на посещения с А.Папандреу по държавна линия, като най-напред бъде отправена покана от наша страна. По наше мнение А. Папандреу би следвало да бъде поканен от др. Тодор Живков.
3. Да се положат усилия за установяване на широки контакти на различни нива с дейци от ПАСОК и по държавна, и по партийна линия.

4. Да се доразвият и изпълнят с ново съдържание някои традиционни форми на междудържавни отношения, като връзки между парламентите, размяна на посещения на ръководни държавни дейци, министри и други представители на държавни организации.

5. Отношенията между Отечествения фронт и ПАСОК да придобият по-разгърнат и постоянен характер, за да отговорят на новата обстановка, като се има предвид, че наред с реалните проблеми на управлението, с което се сблъсква, ПАСОК същевременно сега се оформя идеологически като движение и партия.

6. Да се използва благоприятната обстановка за разширяване контактите с политическите партии, прогресивните, младежките, женски и други обществени организации в Гърция от страна на БКП, БЗНС, ОФ и нейните обществени организации.

7. Министерствата на външните работи да подобрят контактите си както по двустранна линия, така и на различни международни форми и в международните организации, като използват близостта на позициите по някои въпроси от регионален и глобален характер. Да се предлагат периодични консултации между двете министерства.

8. Назрял е въпросът за внасяне на подобрения в консулската спогодба, както и за евентуално преминаване към безвизов режим.

9. Да се използва благоприятната обстановка за преодоляване изоставането в областта на пропагандата по линия на средствата за масова информация. Реална е възможността за увеличаване броя на постоянно акредитираните български кореспонденти в Гърция и установяване на сътрудничество между информационните агенции, телевизиите, радиото и отделни печатни издания.

10. Да се положат усилия да се излезе от сравнително ограничените рамки на културен и научен обмен, като се подпише разширен конкретен план. Да се прояви по-голяма гъвкавост при провеждане на мероприятия извън плана, като се търсят сериозни партньори.

11. Да се направят срочно постъпки за изпращане на специалисти в манастира „Зограф“, които да се погрижат за обработване, консервация и съхраняване на старите книжовни паметници и исторически ценности.

12. Имайки предвид предоставянето на по-голяма самостоятелност на общините, да се засилят контактите с общински дейци, като продължи линията на побратимяване на отделни градове и се използват общините за провеждане на културни и други мероприятия, насочени към по-доброто взаимно опознаване.

13. Позицията на А.Папандреу по водите на Места засега не може да се предвиди, но инициативата вероятно ще дойде от гръцка страна и трябва да имаме готовност за трудни преговори. За да избегнем превръщането на въпроса отново в политически, би трябвало да го обвържем с други перспективни форми на сътрудничество, в области от по-глобален характер и с по-видим икономически ефект. Естествено по този начин може да се избегне критиката на „Нова демокрация“, че по този въпрос се жертвуват национални интереси.

14. По-нататъшно задълбочаване на търговско-икономическото сътрудничество и структурни промени в стокообмена биха могли да настъпят, ако съумеем да вземем участие в изпълнението на някои обекти от инвестиционната програма на Гърция, като най-успешно би било участието в провежданите търгове не самостоятелно, а в консорциум с крупни специализирани социалистически и капиталистически фирми. Условие за успех в това направление би била готовността от наша страна за насрещни покупки на по-големи количества гръцки селскостопански и промишлени стоки.

15. Гръцката инвестиционна програма дава възможности за евентуално наше участие в следните области:

а) *енергетика* – предвиждат се за следващите десет години 10 млрд. долара капиталовложения за увеличаване добива на лигнитни въглища, изграждане нови ТЕЦ и ВЕЦ, трансформаторни подстанции, язовири, напоителни системи, резервоари за суров нефт и нефтопродукти, внос на природен газ – евентуално от СССР по газопровод;

б) *рудодобив* – предвижда се разширяване добива и преработката на боксити, по-пълно проучване и експлоатация на оловно-цинковите руди в Родопите, има конкретно гръцко предложение за сътрудничество с нашата страна в добива и преработката на богатите гръцки залежи от магнезит;

в) *химическа промишленост* – предвижда се изграждането на голям нефтохимически комбинат и на завод за лимонена киселина;

г) *селско стопанство* – съществуват възможности за изграждане на складови стопанства, предприятия за преработка на селскостопанска продукция, оранжерии и напоителни системи;

д) *транспорт* – предвижда се реконструкция и модернизация на жп мрежата; целесъобразно би било отново да се постави от наша страна въпросът за откриване на нови шосейни връзки, което би дало възможност за увеличаване търговията със Северна Гърция и използване при интерес от наша страна на някои беломорски пристанища.

17. Да се направи предложение за откриване на наше търговско бюро, състоящо се от 2–3 души в Солун, което се налага от постоянно нарастващите икономически връзки с този район.

Без съмнение Гърция, като заемаща важно място в нашата външна политика, ще изисква в бъдеще още по-голямо внимание. В тази връзка може би е уместно да се обсъди целесъобразността от създаване на някакво координационно звено, което да съсредоточи за по-целенасочени действия усилията на ведомства и институции в различни сфери, имащи отношение към Гърция.

11.12.1981 г.